

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою
«Міжнародні економічні відносини»
за темою:

**«НАПРЯМИ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У
ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ»**

Виконала: студентка 4 курсу ФМЕ, гр. 3
Балан Олена Михайлівна _____
(підпис)

Науковий керівник:
старший викладач кафедри МЕВ
Гусенко Ольга Сергіївна _____
(підпис)

Одеса – 2023

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна глобалізація фінансової системи та розвиток глобального конкурентного середовища зумовлюють необхідність дослідження фінансової безпеки держави та її основних складових (грошова, валютна, інфляційна, кредитна, боргова, бюджетна безпека тощо).

Дослідження особливостей розвитку системи фінансової безпеки України наразі набуває надзвичайної актуальності, оскільки дієвість державного впливу визначає не лише тенденції розвитку національної економіки, а й рівень економічної безпеки нашої держави. В умовах суттєвого падіння обсягів ВВП та продовження повномасштабної російської агресії необхідно мати реальну оцінку можливостей впливу держави на фінансову поведінку економічних суб'єктів.

Саме фінансова система гарантує відтворення усіх галузей народного господарства і забезпечує потужність воєнно-промислового комплексу України. Тому стабільність, надійність та ефективне її функціонування є необхідною умовою посилення безпекової спроможності країни в умовах розвитку глобального конкурентного середовища. Це підтверджується у Стратегії воєнної безпеки України, яка була затверджена Президентом України у 2021 році. Так, у Стратегії зазначено, що потреба всеохоплюючої оборони України передбачає адаптацію до змін безпекового середовища та балансування можливостей держави щодо використання людського капіталу, інформаційних, матеріальних та фінансових ресурсів України.

Усе вищезазначене, теоретична й практична значущість відповідних проблем обумовили головну мету та завдання кваліфікаційної роботи бакалавра.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою дослідження є аналіз фінансової безпеки України та визначення напрямів її посилення в умовах глобального конкурентного середовища.

Для реалізації мети, що поставлена, необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити сутність та особливості дослідження фінансової безпеки на національному рівні;
- систематизувати фактори впливу на фінансову безпеку країни у глобальному конкурентному середовищі;
- узагальнити методи аналізу фінансової безпеки країни;
- проаналізувати основні тенденції та закономірності розвитку світового господарства;
- проаналізувати сучасний стан фінансової безпеки України;
- здійснити аналіз внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці України в умовах глобалізації світового господарства
- запропонувати напрями удосконалення механізму управління фінансовою безпекою України у глобальному конкурентному середовищі
- здійснити SWOT-аналіз фінансової безпеки та системи управління фінансовою безпекою України;
- запропонувати механізм формування та реалізації доктринальної моделі посилення фінансової безпеки України.

Об'єктом дослідження є фінансова безпека України та напрями її посилення в умовах глобального конкурентного середовища.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні та організаційно-економічні рішення щодо визначення напрямів посилення фінансової безпеки України у глобальному конкурентному середовищі.

Методи дослідження. Основу дослідження складаються такі загальнонаукові методи, як: методи узагальнення, аналізу та синтезу – для систематизації та узагальнення сутності категорії «фінансова безпека країни» та інструментарію для оцінки її показників; графічний та табличний методи – для наочного представлення результатів проведених розрахунків; SWOT-аналіз та метод експертних оцінок – для визначення напрямів удосконалення управління фінансовою безпекою України; метод статистичного аналізу – для аналізу складових фінансової безпеки України.

Інформаційна база дослідження. Для підготовки роботи використовувалися такі джерела як, наукові праці українських та зарубіжних вчених-економістів, зокрема праці Полторака А., Гетманенко О., Варналія З., Єрмошенко М., Ткаченко І., Мелих О., Миколайчук А., Онищенко С., Наконечної Н., Савицької О., Шевченко М. та інших.

Інформаційно-довідковою базою є законодавчі акти Верховної Ради України, стратегічні програмні та нормативно-правові документи, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Міжнародного валютного фонду, Конференції ООН з торгівлі та розвитку; наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених; інтернет-ресурси тощо.

Публікації та апробація результатів дослідження. Була прийнята участь у науковій студентській конференції факультету міжнародної економіки ОНЕУ (квітень 2023 року) та опублікована стаття: Балан Олена Михайлівна. Аналіз внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці України в умовах глобалізації світового господарства // (у друці).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи з додатками становить 84 сторінки. Робота містить 10 таблиць, 21 рисунок та 5 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра «**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**» розглядаються теоретико-методичні основи дослідження сутності та особливостей дослідження фінансової безпеки на національному рівні. Систематизуються фактори впливу на фінансову безпеку країни у глобальному конкурентному середовищі. Узагальнюються методи аналізу індикаторів фінансової безпеки країни.

У другому розділі «**АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА**» аналізуються основні тенденції та

закономірності розвитку світового господарства. Аналізується сучасний стан фінансової безпеки України. Здійснюється аналіз внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці України в умовах глобалізації світового господарства.

У третьому розділі **«ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ»** пропонуються напрями удосконалення механізму управління фінансовою безпекою України у глобальному конкурентному середовищі. Здійснюється SWOT-аналіз фінансової безпеки та системи управління фінансовою безпекою України. Запропонований механізм формування та реалізація доктринальної моделі посилення фінансової безпеки України.

ВИСНОВКИ

У роботі було надано визначення фінансової безпеки, під якою розуміють забезпечення такого рівня розвитку фінансової системи та фінансових відносин в економіці, за якого створюються необхідні фінансові умови для соціально-економічної та фінансової стабільності розвитку країни, збереження цілісності та єдності фінансової системи (включаючи бюджетну, грошову, податкову, кредитну та валютні системи)), успішного подолання внутрішніх та зовнішніх загроз країни у фінансовій сфері.

Також було узагальнено визначення «фінансова безпека держави» різними науковцями.

Також були висвітлені складові фінансової безпеки за Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженими Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у 2013 році.

У роботі були систематизовані загрози фінансової безпеки країни, які можна поділити на внутрішні та зовнішні. Було сказано, що межа між внутрішніми та зовнішніми загрозами не завжди може бути чітко визначена, адже часто вони взаємозумовлюють один одного. Однак, очевидно, що тривале збереження внутрішніх загроз у національній економіці країни робить її вразливою та у зовнішньому плані, оскільки, не справляючись із внутрішніми загрозами, держава позбавлена можливості проводити активну зовнішню політику, захищати інтереси вітчизняних товаровиробників, стимулювати експорт конкурентоспроможної продукції, здійснювати самостійну економічну та фінансову експансію на нові ринки.

Також були узагальнені фактори негативного впливу на фінансову безпеку країни в умовах глобального конкурентного середовища.

У роботі було зазначено, що будь-яка країна намагається досягти найбільш оптимального рівня фінансової безпеки, яка є відображенням такого стану та умов функціонування фінансової системи держави, за яких створюються умови для сталого розвитку держави та її фінансової системи, а внутрішні та зовнішні загрози не спричиняють негативних процесів у цій системі. Для цього необхідно досягти оптимального рівня фінансової безпеки держави за допомогою відповідних індикаторів.

У роботі був систематизований перелік індикаторів та їх вагових коефіцієнтів для розрахунку рівня фінансової безпеки країни. Також було зазначено, що за результатами розрахунку слід визначати стан кожного індикатору, а саме: 1 – оптимальний, 2 – задовільний, 3 – незадовільний, 4 – небезпечний, 5 – критичний.

У роботі було здійснено аналіз тенденцій та закономірностей розвитку світового господарства та визначено, що головною системною проблемою світового господарства є не знижена траєкторія економічного зростання, не наявна тенденція до зменшення ВВП світу та окремих країн, а те, що у світовій економіці основними тенденціями та трендами стали ризикованість, нестабільність і непередбачуваність.

Істотне падіння темпів ВВП у 2020 році пов'язане з негативним впливом пандемії коронавірусу. За розрахунками для країн з розвинутою економікою прогнозується сповільнення зростання з 5,2% у 2021 році до 2,4% у 2022 р. та 1,1% у 2023 році. Економічне зростання у країнах, що розвиваються, як очікується, знизиться до 3,7% у 2022 р. і залишиться там у 2023 р., на відміну від поглиблення уповільнення у розвинутих економіках.

У роботі було зазначено, що після світової кризи 2008–2009 років відбулось зниження темпів зростання світової торгівлі, яке 2010–2015 та у 2016 роках не досягло й 3%. У 2017-2018 роках світова торгівля зростала досить бурхливо, +10,63 та +10,19% відповідно. Пандемія COVID-19 також істотно вплинула на зниження темпів світової торгівлі товарами. Так, найбільше падіння спостерігалось у країнах Африки – -17,88% у 2020 році та Північній Америці – -13,21%. Однак, у 2021 році ситуація виправилася. Усі групи країни продемонстрували зростання більше 20%. Так, у 2021 році вартість світового товарного експорту значно зросла – на 26,52% після двох послідовних років падіння. Світовий експорт склав 22,3 трлн. дол., що на 3,3 трлн. дол. вище, ніж значення до пандемії, у 2019 р. У 2022 р. прогнозується, що вартість експорту продовжуватиме зростати зі швидкістю 13,8% з 2021 р.

Стан розвитку світового господарства також відображає і динаміка прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Так, у 2021 році їх обсяг становив 1,58 трильйона доларів, що на 64% більше від надзвичайно низького рівня 2020 року.

У роботі було визначено, що світове господарство наразі стикається з викликами, сформованими під тривалим впливом трьох факторів: російського вторгнення в Україну, кризи вартості життя, спричиненої постійним інфляційним тиском, що поширюється, і уповільненням економіки у Китаї.

Був здійснений аналіз індикаторів різних складових фінансової безпеки України, зокрема бюджетної та боргової безпеки, грошово-кредитної, валютної, банківської безпеки та безпеки небанківського фінансового сектору, а саме ринку страхування, у 2018-2021 роках. Результати проведеного дослідження стану та тенденцій розвитку складових фінансової безпеки України в умовах триваючої глобалізації світового господарства показали, що фінансова безпека за всіма проаналізованими індикаторами перебуває переважно в небезпечному та кризовому стані, а сама фінансова система є достатньо залежною від зовнішнього впливу і нездатна захищати національні інтереси та фінансову стабільність в умовах подальшого поширення глобалізації світового господарства.

Також у роботі була узагальнена система чинників і явищ, які сприяють формуванню загроз фінансовій безпеці України. Так, була проаналізована динаміка

валового зовнішнього боргу України за 2015-2022 роки та визначено, що цей у 2021 році зріс на 4.0 млрд. дол. і на кінець року становив 129.7 млрд. дол.. Протягом III кварталу 2022 року валовий зовнішній борг України зменшився на 4.3 млрд. дол. – до 124.2 млрд. дол. (порівняно з початком року зменшився на 5.5 млрд. дол.)

Була проаналізована структура міжнародної допомоги Україні, у тому числі і фінансової, з кінця січня до кінця листопада 2022 р. Саме міжнародні фінансові організації наразі є одними з основних партнерів України. Їхня допомога становила 9,77 млрд. євро.

Також у роботі був визначений індекс фінансового стресу (ІФС) та була надана загальна мапа загроз для фінансового сектору нашої країни у 2022 році.

Як показали результати дослідження, система управління фінансовою безпекою України спрямована на аналіз і оцінку поточного стану фінансової системи та економіки, здійснення аналізу показників та складових фінансової безпеки для визначення можливого стану економіки та фінансової безпеки в майбутньому. Однак цього може виявитися не достатньо для формування ефективних механізмів забезпечення фінансової безпеки держави, не достатньо для якісного визначення перспективних завдань управління фінансовою безпекою, у тому числі з урахуванням подальшої глобалізації світового господарства.

З огляду на вищезазначене у роботі було запропоновано здійснювати оцінку системи управління фінансовою безпекою України у два етапи та використовувати для цього метод SWOT-аналізу та метод експертної оцінки.

У роботі була розроблена матриця SWOT-аналізу фінансової безпеки та системи управління фінансовою безпекою України та матриця кількісної оцінки SWOT-аналізу фінансової безпеки та системи управління фінансовою безпекою України. Також у розділі була надана зведена матриця SWOT-аналізу стану фінансової безпеки та системи управління фінансовою безпекою України. Так, за розрахунками, які були зроблені, загальна сума балів за «можливостями» складає 11, а за «загрозами» – -17 балів. У той час як сума балів за сильними сторонами – 12, а за слабкими – -20.

Отже, загальна сума матриці SWOT-аналізу склала -14 балів, а саме $12 + 11 + (-20) + (-17) = -14$

Була надана матриця вибору заходів управління фінансовою безпекою держави в різних фазах розвитку фінансової системи України.

Також у роботі була представлена доктринальна модель забезпечення фінансової безпеки України та визначені рівні цієї моделі в умовах глобального конкурентного середовища

У роботі було зазначено, що представлене доктринальне бачення системи посилення фінансової безпеки України в умовах глобального конкурентного середовища сприятиме формуванню нерозривного зв'язку напрямів формування фінансової безпеки держави з національними цінностями та інтересами у фінансовій сфері.

АНОТАЦІЯ

Балан Олена Михайлівна, «Напрями посилення фінансової безпеки України у глобальному конкурентному середовищі», кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2023 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є фінансова безпека України та напрями її посилення в умовах глобального конкурентного середовища.

У роботі розглядаються теоретико-методичні основи дослідження сутності та особливостей дослідження фінансової безпеки на національному рівні. Систематизуються фактори впливу на фінансову безпеку країни у глобальному конкурентному середовищі. Узагальнюються методи аналізу індикаторів фінансової безпеки країни.

Аналізуються основні тенденції та закономірності розвитку світового господарства. Аналізується сучасний стан фінансової безпеки України. Здійснюється аналіз внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці України в умовах глобалізації світового господарства.

Пропонуються напрями удосконалення механізму управління фінансовою безпекою України у глобальному конкурентному середовищі. Здійснюється SWOT-аналіз фінансової безпеки та системи управління фінансовою безпекою України. Запропонований механізм формування та реалізація доктринальної моделі посилення фінансової безпеки України.

Ключові слова: фінансова безпека країни; фінансова глобалізація; міжнародні фінансові організації; глобальне конкурентне середовище; світове господарство; індекс фінансового стресу; мапа загроз фінансовій системі України; SWOT-аналіз; механізм управління фінансовою безпекою; доктринальна модель посилення фінансової безпеки України.

ABSTRACT

Olena Balan, "The directions of strengthening the Ukraine's financial security in a global competitive environment",
qualifying work for obtaining a bachelor's degree 292 "International economic relations"
according to the educational program "International economic relations"
Odesa National Economics University
Odesa, 2023

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of the study is the financial security of Ukraine and directions for its strengthening in the conditions of a global competitive environment.

The paper examines the theoretical and methodological foundations of the study of the essence and features of financial security at the national level. Factors influencing the country's financial security in a global competitive environment are systematized. Methods of analyzing the indicators of country's financial security are summarized.

The main trends and regularities of the development of the world economy are analyzed. The current state of Ukraine's financial security is analyzed. An analysis of internal and external threats to the financial security of Ukraine in the context of the globalization of the world economy is carried out.

Directions for improving the financial security management mechanism of Ukraine in a global competitive environment are proposed. A SWOT analysis of financial security and the financial security management system of Ukraine is being carried out. The proposed mechanism of formation and implementation of the doctrinal model of strengthening the financial security of Ukraine.

Keywords: financial security of the country; financial globalization; international financial organizations; global competitive environment; world economy; financial stress index; map of threats to the financial system of Ukraine; SWOT analysis; financial security management mechanism; doctrinal model of strengthening financial security of Ukraine.